

Filozofia a religia

Teoretyczne wprowadzenie do lekcji

Historia filozofii i religii ukazuje, że niejednokrotnie dochodziło między tymi dwoma rzeczywistościami do wielu nieporozumień, a nawet konfliktów. Stąd pojawiło się kilka charakterystycznych typów relacji między refleksją filozoficzną a wiarą czy teologią. Pierwsze stanowisko uważa, że religia i filozofia nie mają nic ze sobą wspólnego. Problemy religii nie są problemami filozofii, problemy filozofii nie są problemami wiary. Każda z tych dziedzin ma swoją własną prawdę. Drugie stanowisko wskazuje na istniejącą sprzeczność między filozofią a religią. Dlatego nie jest możliwe, aby ktoś był konsekwentnym filozofem a jednocześnie człowiekiem religijnym. Nie do pomyślenia jest również sytuacja, aby człowiek naprawdę religijny mógł być filozofem. Mamy do czynienia albo z pogardzaniem filozofią z pozycji religii (fideizm), albo z przekreśleniem religii z punktu widzenia filozofii. Trzecie możliwe stanowisko stara się stworzyć idealną jedność między wiarą a filozofią. Od strony religii czynił to np. św. Augustyn, dla którego dopiero religia czyni możliwą prawdziwą filozofię. Natomiast absolutne wchłonięcie religii przez systemy filozoficzne polegało na zredukowaniu religii do zasad filozoficznych i uzasadnieniu w ten sposób jej istnienia. Prowadzi to najczęściej do stworzenia tzw. religii naturalnej czy filozoficznej, opartej tylko i wyłącznie na ludzkim rozumie. Ostatni typ relacji polega na wzajemnym ubogacaniu się, przy jednoczesnym zachowaniu autonomii. Religia może np. ukazywać rozumowi granice poznania, albo sygnalizuje możliwe rozwiązania, do których rozum może później dojść „o własnych siłach”. Filozofia ze swej strony np. dostarcza teologii całego aparatu pojęciowego.

Cele lekcji

Cel ogólny: Omówienie relacji pomiędzy refleksją filozoficzną a teologiczną.

Cele szczegółowe: **uczeń wie**, jakie problemy zaliczamy do filozoficznych, a jakie do wiary;

uczeń rozumie na czym polega specyfika refleksji filozoficznej i teologicznej;

uczeń potrafi rozróżnić refleksję filozoficzną od teologicznej i wskazać wzajemne ubogacanie się tych refleksji.

Metody dydaktyczne zastosowane na lekcji: metoda problemowa, metoda analizy tekstu (ćw. 7).

Bibliografia:

J. Galerowicz, *Na ścieżkach prawdy. Wprowadzenie do filozofii*, Kraków 1992, s. 93-100;

Jan Paweł II, *Fides et ratio*;

M. Kiwka, *Abc filozofii*, Wrocław 2001, s. 99-125.

Ćwiczenie 7

Do którego ze stanowisk zakwalifikujesz poniższe teksty?

Stanowiska:

1. Religia i filozofia nie mają ze sobą nic wspólnego:
2. Odrzucenie filozofii w imię wiary:
3. Odrzucenie religii w imię filozofii:
4. Sprowadzenie religii do poznania filozoficznego:
5. Harmonijna współpraca filozofii i religii:

Teksty:

a) Już od dawna usiłowano skonstruować przeciwieństwo między rozumem a religią, jak również między religią a światem. Przy bliższym rozpatrzeniu okazuje się jednak, że zachodzi tu tylko różnica. Rozum jest w ogóle istotą ducha, zarówno boskiego faktu ludzkiego. Różnicę między religią a światem stanowi to, że religia jako taka jest rozumem w duszy i sercu, że jest ono świątynią wyobrażonej prawdy i wolności w Bogu.

G.W.F. Hegel

b) Wierzę, ponieważ jest to absurdalne.

Tertulian

c) Biblia odsuwa jako bożka każdego innego Boga niż Bóg objawienia; głosi, że do prawdziwego Boga nie ma innej drogi dojścia niż przez wiarę w Jego słowo. Boga poznaje się przez Boga i tylko przez Boga. To prawda, że Święty Paweł mówi (Rz 1, 19), iż to co można poznać o Bogu, jawne jest wśród ludzi, ponieważ Bóg im to powiedział, ale cały ustęp i słowa, jakie go poprzedzają, wskazują, że dla Pawła prawda o Bogu jest «uwięziona» wśród ludzi, sprowadzona do niemocy, do jałowości. W ich rękach staje się bałwochwalstwem. Jedynie objawienie, a nie nasz wątpiący o sobie rozum, przekonuje nas o nieuchwytnym charakterze Boga.

K. Barth

d) Przez filozofię rozumiem w tej chwili naukowy pogląd na świat, zastępujący religię ludziom bezreligijnym.

T. Kotarbiński

e) Zdania religijne nie są ani prawdziwe, ani fałszywe, ponieważ niczego nie stwierdzają, nie zawierają wiedzy ani błędu, leżą poza dziedziną poznania, poza dyskusją o prawdzie czy fałszu. Mają natomiast – tak jak śmiech, liryka, muzyka – wartość ekspresywną. Wyrażają nie tyle chwilowe uczucia, ile trwałe dyspozycje emocjonalne i wolicjonalne.

R. Carnap

f) Religia stale znajduje się w niebezpieczeństwie przesądu, dogmatyzmu czy obskurantyzmu, jeśli nie stanie twarzą w twarz z innymi aspektami życia i nie spotka konstruktywnej krytyki filozoficznej. (...) Filozofii także zagraża pokusa samouwielbienia. Bez – jeśli tak rzecz można – ukłucia religii czy zogniskowania przedmiotu filozofii wokół ostatecznych problemów egzystencji ludzkiej, cofnie się ona li tylko do samej techniki pytań o metodę i formę. Struktura formalna kryć może w sobie nieskończoną fascynację, szczególnie wtedy, gdy nie ma konieczności zakotwiczenia jej w realnej rzeczywistości. Kiedy filozofia gubi kontakt z religią, istnieje wielkie ryzyko zredukowania i stopniowego wyeliminowania z przedmiotu badań pytań ostatecznych.

J E. Smith

g) Jeżeli jednak religię, naszą świadomość Boga, określamy jako samowiedzę człowieka, to nie należy tego rozumieć w ten sposób, by człowiek religijny uświadamiał sobie bezpośrednio, że jego świadomość Boga jest samowiedzą jego własnej istoty, gdyż właśnie nieuświadomienie sobie tego faktu warunkuje swoistą istotę religii. W celu usunięcia tego nieporozumienia lepiej będziemy mówić, że religia jest pierwszą, mianowicie pośrednią samowiedzą człowieka. (...)

Religia jest samorozdwojeniem człowieka: człowiek tworzy sobie Boga jako istotę sobie przeciwstawną. Bóg nie jest tym, czym jest człowiek – człowiek nie jest tym, czym jest Bóg. Bóg jest istotą nieskończoną, człowiek – skończoną; Bóg jest doskonały, człowiek – niedoskonały; Bóg jest wieczny, człowiek – przemijający; Bóg jest święty, człowiek – grzeszny. Bóg i człowiek to krańcowe przeciwieństwa: Bóg jest tym, co absolutnie pozytywne, kwintesencją wszelkiej rzeczywistości, człowiek jest tym, co absolutnie negatywne, kwintesencją wszelkiej nicości.

L. Feuerbach